

KÜRESEL VE BÖLGESEL YENİ DENGE BAĞLAMINDA ORTADOĞU VE TÜRKİYE

ORTADOĞU VE TÜRKİYE

USTAD Ön Çalışma

Şubat – 2016, Mardin / TURKEY

ÖZET:

Bu çalışmada Soğuk savaş sonrası Amerika'nın dış politikasında etkili olan teorik yaklaşımlar ve ABD'nin küresel denge arayışları üzerinde durulacaktır.

Bunun yanında yeni küresel ve bölgesel denge ile ilgili emareler ortaya konularak yeni jeopolitik denklem ile ilgili projeksiyon ortaya konulacak, son bölümde ise Küresel dengenin bölgesel izdüşümü ve Suriye ele alınarak Türkiye'nin Suriye politikasında ihtiyaç duyulan revizyon ile ilgili değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1

Hazırlayan: Hasan Mesut Önder / USTAD Ortadoğu Uzmanı

USTAD uzmanlarınca kamuoyunun istifadesi amacıyla hazırlanan ön çalışmalar USTAD'ın kurumsal fikrini birebir yansıtmayabilir.

İÇERİK

Giriş	3
Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Global Denge Arayışı	3
Tarihin Sonu tezi	3
Medeniyetler Çatışması Tezi	4
Yeni Yüzyıl Projesi ve BOP	5
Yeni Küresel Denge	6
Analiz	6
AB	6
Rusya	7
Çin	9
Projeksiyon	10
Ortadoğu'da Yeni Denge	10
Türkiye Suriye Kaynaklı Teröre Karşı Ne Yapmalıdır?	11
Sonuç ve Öneriler	13
USTAD Hakkında	13

GİRİŞ

Bu çalışmada Soğuk savaş sonrası Amerika'nın dış politikasında etkili olan teorik yaklaşımlar ve ABD'nin küresel denge arayışları üzerinde durulacaktır. Bunun yanında yeni küresel ve bölgesel denge ile ilgili emareler ortaya konularak yeni jeopolitik denklem ile ilgili projeksiyon ortaya konulacak, son bölümde ise Küresel dengenin bölgesel izdüşümü ve Suriye ele alınarak Türkiye'nin Suriye politikasında ihtiyaç duyulan revizyon ile ilgili değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Global Denge Arayışı

Soğuk savaş döneminde kurulan iki kutuplu jeopolitik denge, Sovyetlerin dağılması ile birlikte yıkılmış ve son 25 yıldır bu dengeyi ikame edecek bir düzen kurulamamıştır.

İki kutuplu düzenin yıkılması ile birlikte, küresel rekabetin kazananı olan ABD yeni düzen için bazı adımlar atmış ancak bunda başarılı olamamıştır.

ABD'nin küresel düzen arayışı için ortaya koyduğu bazı teorik modeller bulunmaktadır. Bu modelleri üç genel başlıkta toplamak mümkün;

1. Tarihin Sonu Tezi
2. Medeniyetler Çatışması Tezi
3. Neo-con'ların Yeni Yüzyıl Projesi ve BOP(Büyük Ortadoğu Projesi)

1. Tarihin Sonu tezi:

Francis Fukuyama'nın yazdığı Tarihin Sonu ve Son insan makalesinde; Batı ve liberal değerlerin insanlığın geldiği son nokta olduğu ve artık insanlığın bu sistemi ve değerleri aşacak başka bir sistem ve değer inşa edebilmesinin mümkün olmadığını ve tarihin sonu geldiğini iddia etmiştir.

Bu teorik açılım bağlamında ABD ve Batı, üretmiş olduğu bu liberal değerleri yer küreye yayıp ve özümsemesini sağlarsa küresel düzeninin oluşacağını savunuyordu.

Bu bağlamda ABD, batı dışı devletlere demokratik ve liberal değerleri ihraç etmek için hedef ülkelerde kadrolar yarattı ve destekledi.

Liberal müdahalecilik doktrini ve özgürlük ajandası söylemleri bu stratejik vizyon bağlamında oluşturulmuştur.

Yaratılan bir liberalleşme rüzgârı, 1991 yılında Cezayir’de İslamcı hareketi iktidara taşıdığı için ABD, özgürlük ajandası projesinden vazgeçti.

ABD’nin geri adım atmasını sağlayan iki temel etkenden bulunmaktadır;

Birincisi İslamcıların iktidara geldiklerinden ABD’ye karşı alacakları pozisyonun belirsiz olması,

İkincisi ise bu projenin ekonomik olarak maliyetli olmasıdır.

Bu iki nedenden dolayı ABD yeni küresel dengenin daha az maliyetli ve İslamcılarını sistem dışına tutacak bir proje üzerinde durdular.

4

2. Medeniyetler Çatışması Tezi:

Liberalleşme ile birlikte İslamcılarının merkeze taşınmasından rahatsız olan ABD yeni dünya düzeninin Batı ve diğerleri şeklinde kurgulanması gerektiği görüşü hakim oldu.

Özel olarak İslam ve Batı medeniyeti arasındaki mücadele yeni dengeyi ve ABD’nin yayılmacılığını kolaylaştıracaktı.

Modern devlet, bir öteki üzerinden kendini tanımladığı düşünülürse bu proje daha iyi anlaşılacaktır.

Bu bağlamda İslam medeniyetinin çekirdek kadrosunu oluşturacak devletlerin oluşturulması ve küresel düzlemde İslami motifli bir düşmanın yaratılması gerekiyordu. 1990’lı yıllarda İran’ı çevreleme politikası ve El Kaidenin türetilmesi bu stratejinin bir parçasıdır.

Sovyetlere karşı Afganistan’da kullanılan radikal unsurlar ve Taliban; Suudi Arabistan, Pakistan ve ABD’nin finansmanı ile kurulan Deobandi medreselerinde yetiştirilen kadroların ürünüdür. Usame Bin Ladin’in Suudi istihbaratı ile irtibatları ve Pakistan gizli serisi ve CIA’nin finansmanında Afgan savaşında yer alması, radikal dini motifli örgütlerin nasıl kullanıldığını gözler önüne sermektedir.

Zbigniew Brzezinski’nin; El Kaide, laboratuvar ortamında ürettiğimiz bir mikroptu ve biz bu mikrobu elimizden kaçırdık ifadesi ABD’nin yarattığı düşman ile ilişkisini gözler önüne sermektedir.

Terörizm ile mücadele ve ABD’nin bu gerekçeler ile aşırı yayılmasının ekonomik maliyeti politika değişikliğini zorunlu kılmıştır.

Bu değişim bağlamında İslam’ın ılımlı versiyonunun inşa edilip model ülke aracılığı ile İslam ülkelerine ihracının daha az maliyetli olduğu fikri ön plana çıktı.

Bu yeni politika ile aşırı müdahaleciliğin ürettiği ABD karşıtlığı önlenecek ve gerçek odak saklanacaktı.

2007 yılından Arap Baharının ilk yıllarına kadar Türkiye’nin model ülke olarak pazarlanması bu stratejinin bir parçasıdır.

Ancak Türkiye’ye açılan alan ile birlikte Türkiye’nin bağımsız politika üretebilme kapasitesi ortaya çıkınca bu proje rafa kaldırıldı.

3. Yeni Yüzyıl Projesi ve BOP:

Bütün bu politikaların sahada etkisinin yaratmış olduğu maliyet, ABD’yi politika değişikliğine götürmüştür.

Bu projenin hedefi ABD’nin hegemonik bir devlet olarak dünyanın jandarmalığını yaparak yer küreyi denetlemesi gerektiği gibi dini motifleri ağır basan ve Ortadoğu’da İsrail’in güvenliğinin esas alındığı bir politikadır.

Bu politika bağlamında İsrail’in güvenliğini tehdit eden devletlerin etnik ve mezhepsel fay hatlarına göre ayrıştırılıp tehdit olmaktan çıkarmak birinci öncelikler

arasındadır. Irak'ın üçe bölünüp parçalanması Suriye'nin mevcut durumu bu projeye örnektir.

Bu politikanın İsrail deki izdüşümü Oded Yinon'un 1980 yılında Kivunum dergisinde yazmış olduğu İsrail için strateji adlı makalesidir.

Makalede Ortadoğu'daki güçlü Arap devletlerinin zayıflatılması için etnik ve mezhepsel farklılıkların tetiklenmesi gerektiği tezi savunuluyordu.

Büyük Ortadoğu Projesi; Yinon planı bağlamında Ortadoğu'da haritaların etnik ve mezhepsel fay hatlarına göre yeniden kurgulanması gerektiği tezine dayanmaktadır. Geline tabloda bu politikanın emarelerini görmek mümkündür.

Yeni Küresel Denge:

Obama'nın Ortadoğu politikasına baktığımızda yukarda bahsi geçen üç modelinde izlerini görmek mümkün.

Obama genel olarak sert gücü tercih etmeyen bir lider. Ancak bu tercih ABD'nin barışçıl bir ülke olmasından kaynaklanmıyor.

Ekonomik olarak durgunluk içinde olması ve kaya gazını bularak petrole olan bağımlılığının azalması, ABD'nin Ortadoğu da pasif politika izlemeye itmiştir.

Bunun yanında küresel güç dengesinin Asya'dan Pasifike kayması ABD'nin Ortadoğu'daki pasif tutumunun temel nedenleri arasında gösterilebilir.

ANALİZ:

Küresel ve bölgesel düzlemde çatışma alanlarına baktığımızda, rekabetin üç ana alanda olacağını söyleyebiliriz.

- Avrupa Birliğinin Geleceği
- Yeni Jeopolitik Düzendeki Rusya'nın Rolünün ne Olacağı
- Çin'in ekonomik genişlemesinin etkileri ve Enerji Politikaları

AB

Yenidünya düzeninin oluşmasında bu beş ana alanda ciddi stratejik rekabetin yaşayacağını söylemek mümkün.

Avrupa birliği, tek bir devlet gibi hareket edecek şekilde derinleşip küresel bir güç olarak varlığını devam mı ettirecek yoksa NATO'ya bağımlı ekonomik bir kıta gücü olarak mı varlığını devam ettirecek.

AB'nin küresel anlamda bir güç olabilmesi için NATO'dan bağımsız bir askeri yapılanmaya sahip olması gerekir.

Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, "*Kendi birleşik ordumuzu kurarak dış tehditlere karşı koymalıyız*" açıklaması AB'nin NATO'dan bağımsızlaşarak kendi ordu gücünü oluşturmak istemesi ABD'den ayrışma sinyali olarak okunabilir.

Keza Almanya Savunma Bakanı Ursula von der Leyen: "Artık geçmişin tabularından kurtularak yeni bir askeri strateji ile ordumuzu yöneteceğiz" açıklaması da başka bir kanıt niteliğindedir.

Bütün bu veriler ışığında, Avrupa birliğinin ABD ile olan makasının açılacağını söylemek mümkün.

RUSYA:

Petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşmesi ile birlikte Rusya, iç kamuoyunda oluşan basıncı kontrol altına almak ve eski özlem duyduğu emperyal ülke olmak için etki sahasını genişletmeye çalışmaktadır.

Ekonomik büyümesi enerji fiyatlarına doğrudan bağlantılı olduğu için enerji fiyatlarını kontrol etmek için enerji arz bölgelerinde askeri olarak bulunmaktadır.

Orta vadede sürdürülebilir ekonomik kalkınma için enerji dışında, sanayiye ağırlık vermek istemesi Avrupa birliği ülkeleri ile ilişkileri yeniden kurgulamasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda Rusya AB'nin derinleşmesi ve tek bir devlet şeklinde hareket etmesini engellemek için AB içindeki aşırı sağ partileri destekleyerek AB'nin altını oymaya çalışmaktadır. Bu faaliyetlere ilgili veriler şunlardır;

Eski KGB ajanı Yuri Kudimov'un Kıbrıs'taki şirketinden Jean-Marie Le Pen (Ulusal Cephe) ittifakına 2 mil € fon aktarması... Ulusal cephenin oy oranlarındaki artış bu faaliyetlerin yarattığı sonucu göstermesi bakımından önemlidir.

İslam ve AB karşıtı sağıcı partilerle yakın ilişkiler kurarak AB'nin İslam dünyası ile olan irtibatının kesilmeye çalışılması...

Putin Rusyası'nın fonladığı AB içindeki fonladığı partiler;

PARTY	INDEX	Partygroup	Country	Abbr
Party for Freedom	-12	NI	Netherlands	PVV
Sweden Democrats	-10	EFDD	Sweden	SD
UK Independence Party	-10	EFDD	UK	UKIP
Front National	-10	NI	France	FN
Lega Nord	-10	NI	Italy	LN
People's movement against EU	-7	GUE/NGL	Denmark	N
Podemos	-5	GUE/NGL	Spain	Pod
Syriza	-4	GUE/NGL	Greece	Syr
Die Linke	-2	GUE/NGL	Germany	DL
Left Alliance	0	GUE/NGL	Finland	VAS
Congress of New Right	3	EFDD/NI	Poland	KNP
Five Star Movement	4	EFDD	Italy	M5S
Alternative for Germany	6,5	ECR	Germany	AfD
Order and Justice	7	EFDD	Lithuania	TT
Left Party	8	GUE/NGL	Sweden	V
Danish People's Party	9	ECR	Denmark	DF
True Finns	11	ECR	Finland	PS

Fransa saldırılarından sonra Avrupa'da yükseltlen İslam karşıtlığı, Rusya'nın AB'yi parçalamak ve İslam coğrafyası ile bağına kesmeye çalıştığını göstermektedir.

ÇİN:

Gelecek 20 yılda Çin enerjiye bağımlı olma sorununu bir şekilde çözebilirse dünyanın en büyük gücü haline gelmesi mümkündür.

Çinin enerji ihtiyacını karşılamak için İran, Suudi Arabistan ve Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler enerji ihtiyacını karşılamaya dönük adımlardır.

Çin, Ortadoğu'nun en büyük enerji tedarikçisi olan İran ile kurduğu yakın ilişkiler hem Rusya'yı hem de ABD'yi rahatsız etmiştir.

İran ile Nükleer takas antlaşması ve ambargoların kaldırılması bu yakınlaşmayı etkisizleştirmek için atılan adım olduğunu söylemek mümkündür.

Çinin sahip olduğu 3.53 trilyon dolarlık döviz rezervini reel yatırımlara dönüştürme isteği, Çinin Ortadoğu'ya açılmak istemesinin ikinci en önemli nedendir.

2008 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyareti sonucunda imzalanan 2 milyar dolarlık anlaşma, Uygur olaylarının çıkması ile birlikte sekteye uğramış, bundan dolayı Türkiye ile yakın ilişki kuramayan Çin, İran ile olan ilişkileri en yüksek seviyeye çıkarmıştır.

Bu ilişki ile birlikte Çin İran'ın kontrol ettiği Şii jeopolitiği ile yakın ilişki kurmasının önü açılmıştır.

Türkiye'nin Çin'den füze alımına karşı Batı'dan gelen tepkiler, Çin'in Ortadoğu'da ekonomik üs olarak Türkiye'yi kullanmak istemelerinden doğan rahatsızlığının tezahürü olarak okunabilir.

PROJEKSİYON:

Yeni Global dengenin Soğuk savaş döneminde olduğu gibi ABD Rus eksenini tarafından şekillendirileceğini söylemek mümkündür.

Rusya'nın Avrupa birliğini çözmeye çalışması ve AB'nin NATO ve ABD ekseninden ayrılmaya çalışması yeni, dengenin ABD-Rusya, AB ve Çin arasında yaşanacağını göstermektedir.

ABD'nin ulusal güvenlik belgesinde yeni jeopolitik ağırlık merkezinin Pasifik olduğunun yer alması, yaşanacak rekabeti göstermesi bakımından önemlidir.

Ortadoğu'da Yeni Denge:

Ortadoğu'daki yeni politik dengenin Mezhepse ve etnik kimliklerin birbiri ile olan rekabetine göre şekillenecektir.

İsrail, bölgede öteki olmaktan çıkacak ve oluşturulan eski azınlık yeni güçlerle yakın ilişkiler geliştirecektir.

Getruda Bell haritası ile çizilen sınırlar değişecek yeni sınırlar ortaya çıkacak yani yeni Sykes-Picot düzeni ortaya çıkacaktır.

Genel kanaatin aksine Ortadoğu'daki bugünkü sınırlar Sykes-Picot düzeni değildir.

Bu düzende etnik ve mezhepsel farklılıklara göre mikro devletlerin inşası öngörülüyordu. Mevcut harita Getruda Bell haritasıdır.

Ortadoğu'da mikro denge, etnik ve mezhepsel özerk yapıların kendini yönettiği, merkezde bu etnik ve mezhepsel grupların temsilcilerinin yer aldığı federal siyasi bir sistemin inşa edileceği ihtimali yüksektir.

ABD İrakta devleti yani BAAS'ı çökertmekle yaptığı hatayı Suriye'de tekrarlama niyetinde değildir.

Bundan dolayı Suriye BAAS'ının etnik ve mezhepsel dağılıma göre yeniden dizayn edileceği ve geçiş dönemini üstleneceği bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Ortadoğu'daki makro denge ise Şii-Sünni dengesi üzerine kurgulanacaktır.

Şii jeopolitiğinin küresel hamisi Rusya, Sünni jeopolitiğinin hamisi ABD olacaktır.

Ancak burada gri alan olarak görölen konu Sünni jeopolitiğini bölgesel anlamda kimin kontrol edeceği sorusudur.

Suudi Arabistan'ın Şii din adamını asması ve uyguladığı sekteryan politikalar bu önderliğe gönüllü olduğunu göstermektedir.

Ancak Suudiler, İnan'ı dengeleyecek güçte değildir. Bundan dolayı Rusya Suriye'de Türkiye'yi mezhepçi çizgiye itmek ve ABD 'ye tam olarak angaje olması için tahrik etmektedir.

Uçak krizi ve Rusya'nın Suriye'de Türkiye'yi sıkıştırmaya çalışmasının temel nedeni Türkiye'yi tercihe zorlamak olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye Suriye Kaynaklı Teröre Karşı Ne Yapmalıdır:

11

Türkiye ilk olarak karşı karşıya kaldığı Suriye kaynaklı teröre yönelik kapsayıcı politikalar geliştirmelidir.

Bu kapsayıcı politikalar sadece istihbarı ve güvenlik anlamda ön alıcı ve önleyici tedbirler değildir.

Sistematiik olarak PKK ve PYD arasındaki organik bağı koparmaya dönük faaliyetler yürütmelidir.

Bu faaliyetler bağlamında YPG'nin içinde yer alan Kürt guruplarla ilişkiler kurarak YPG/PYD'nin toplumsal tabanını kazanmalıdır.

PYD'nin Esad rejimi ile olan bağını kesmeye yönelik kapsamlı istihbarı operasyonlar yapmalıdır.

Öcalan Őam'dan çıktıktan sonra bölgedeki Kürtler üzerinden kontrolü sağlayan Mervan Zirki ve Suriye güvenlik bürokrasisinin Suriye Kürtleri içindeki Network temizlenmelidir.

Türkiye istihbari anlamdan Suriye'deki bütün aktörler üzerinde denetim sağlamaya yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Bu bağlamda Batı ve ABD'nin temasta olduğu unsurlar ele geçirilmeli ve bu devletin stratejik kartı olmaktan çıkarılmalıdır.

Büyük devlet sadece masa başında diplomatik müzakereler ile ikna edilmez, sahada yaratılan fiili durum ile birlikte büyük devletlerin pozisyon değiştirmesi sağlanır.

Sonuç olarak oyunu belirleyen büyük devletler sahada dayandıkları aktörler ve bu aktörler üzerinden sağladıkları bilgilerle politika oluşturmaktadır.

Eğer bu devletlerin bilgi kanalları ve kontrol altında tutuğu aktörleri yönlendirme becerisine sahip olunursa bu devletin politika değiştirmesi sağlanabilir.

DAEŐ tehdidine yönelik ise yapılması gereken temele şey, DAEŐ'in bileşenlerinin parçalanması ve kontrol altına alınmasıdır.

DAEŐ; Cihadi selefi unsurlar, Irak BAAS'ı ve Sünni aşiretlerin oluşturduğu bir yapıdır.

Bu bileşenleri Türkiye parçalamalıdır.

Bu bileşenler içinde yer alan Sünni aşiretler ve BAAS'çı unsurlar etkili istihbari ve diplomatik faaliyetlerle kazanılmalı Irak ve Suriye'de oluşacak Sünni yapının liderliğini yapmaları sağlanmalıdır.

Geriye kalan Cihadi-selefi unsurlar ve yabancı savaşçılar gizli servislerin kontrolündedir ve uzun süre varlığını devam ettirmesi mümkün değildir.

Türkiye DAEŐ'in beslendiği sosyolojik zemini kazanırsa sorunun orta vadede çözülmesi mümkündür.

Son zamanlarda Bağdadi ve eski Irak BAAS'çıları arasındaki rekabet bu bileşenlerin ayrıştığını göstermektedir.

Bağdadiye karşı isyan başlatan Hamid Döleyi'nin ABD tarafından güdümlü roketlerle vurulması manidardır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye orta ölçekli bir güç olmasından dolayı küresel aktörlerin politikalarına karşı sert pozisyon alması doğru değildir.

Çünkü gücünü aşan bir iddia içinde olmak ülkenin imajını zor duruma sokar.

Bölgesel güç olarak yapması gereken en önemli şey, çökmekte olan devletlerin içinde ortaya çıkan bütün aktörlerle yakın ilişkiler geliştirmektedir.

Türkiye bu aktörlerle angajman ilişkisi geliştirebilirse, büyük güçlerin politikalarını etkileyebilme gücünü sahip olur.

Bölgede ki yeni aktörlerle sağlıklı ilişki geliştirebilmek için demokrasisi, ekonomik gelişmişliği ve gücü ile örnek olmalıdır.

Bunun yanında aktörlerle ilişkilerinden siyah beyaz şeklinde bakmamalıdır.

Her aktörler farklı işbirliği alanları ve stratejik koalisyonlar kurmalıdır.

Bu ilişkiler kurulurken sadece söylem ve vizyon düzeyinde değil somut olarak karşı tarafta bağımlılık yaratacak ekonomik, askeri ve siyasi ilişkiler kurmalıdır.

Diğer önemli husus ise potansiyeli aşan söylemler içine girmeden “bölgesel kimlik” inşa edilmelidir.

Son olarak ise devletin bütün aygıtlarının ortak bir stratejik amaç doğrultusunda eşgüdüm içinde hareket etmesi gerekmektedir.

USTAD HAKKINDA

2011 yılında sivil toplum kuruluşu temelli çalışmalara başlayan Mardin Merkezli düşünce kuruluşu Uluslararası Stratejik Tahlil ve Araştırmalar Merkezi (USTAD), bölgesel, ulusal ve uluslararası strateji, sosyal, ekonomik ve kültürel politika ve girişimlere önderlik etmeye, bu beceriye sahip bireylere fırsatlar sunarak kendilerini uluslararası arenada yalnız hissetmemelerini sağlamaya ve ortaya çıkan sonuçları kamuoyu ile paylaşmaya devam etmektedir.